

Oksana DUBININA
ORCID 0000-0002-5405-8502

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Organizacja procesu nauczania dzieci ukraińskich w polskim systemie edukacji

Abstract: Organization of the process of teaching Ukrainian children in the Polish education system

The article reveals the peculiarities of the education of students from Ukraine in vocational education institutions of the Republic of Poland. The methodological approaches to the social and psychological adaptation of students during the educational process at the School of Economics, named after Augusta and Yulia Veteriv in Lublin. The peculiarities of the assistant's work in vocational schools of the Republic of Poland, which consists of helping the student understand the Polish language, regulating the psychological climate of the class, and helping in the formation of relationships between peers at school, are highlighted. It has been proven that integration classes and activities contribute to the rapid adaptation of students to the educational process at the institution.

Keywords: adaptation of students, integration classes and activities, professional education, peculiarities of education for Ukrainian children, preparatory departments

Słowa kluczowe: adaptacja uczniów, działania i zajęcia integracyjne, specyfika nauczania dzieci ukraińskich, oddziały przygotowawcze

Dziś Rzeczpospolita Polska jest partnerem Ukrainy we wszystkich obszarach działalności, w tym edukacji. Od początku pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę wiele ukraińskich rodzin zostało zmuszonych do migracji do różnych krajów, w tym do UE, Kanady, Stanów Zjednoczonych. Według informacji Komisarza Rady Najwyższej Ukrainy ds. praw człowieka Dmytra Łubinca: „Od wybuchu pełnoskalowej wojny z Rosją Ukrainę opuściło ponad 14,5 mln obywateli, z czego co najmniej 11,7 mln osób wyjechało do krajów Unii Europejskiej”. (Słowo i czyn, 2022) Według danych analitycznych: „od początku pełnoskalowej wojny do Polski wyjechało nieco ponad 8 milionów Ukraińców, z których 6,2 miliona wróciło do Ukrainy” (Słowo i czyn, 2022). Większość migrantów to matki z dziećmi w różnym wieku, które muszą uczęszczać do przedszkoli, szkół oraz instytucji szkolnictwa zawodowego i wyższego.

Już w marcu 2022 r. w związku z agresją Rosji na Ukrainę i napływem do Polski uchodźców z terytorium państwa ukraińskiego Ministerstwo Edukacji i Nauki podjęło liczne działania mające na celu ułatwienie przyjmowania do polskich szkół dzieci i młodzieży z Ukrainy.

Na początku kwietnia 2022 r. minister edukacji narodowej Przemysław Czarnek powiedział, że „konieczne jest przydzielenie miejsc w placówkach edukacyjnych dla 700 000 nowych uczniów. To są Ukraińcy. Z różnych miast, typów szkół, z różnymi możliwościami i historiami. Polski rząd ich wspiera: edukacja jest bezpłatna, a procedura rejestracji uproszczona. Jest możliwość nauki języka polskiego, a rodzice nie muszą płacić za kursy przygotowawcze” (Nawrocka, 2022).

Według danych analitycznych z początku grudnia 2022 r. liczba ukraińskich dzieci w wieku szkolnym przebywających w Rzeczypospolitej Polskiej wynosiła 191 tys., co potwierdził szef MEiN: „Jesteśmy przygotowani na ewentualność, w której w polskich szkołach pojawi się nawet 400–500 tys. ukraińskich dzieci, szukających schronienia przed wojną. Obecnie jest to 191 tys.” (Żupanin, 2022).

Do Rzeczypospolitej Polskiej przybyła duża liczba ukraińskich dzieci, według statystyk prawie pół miliona, co stanowi 47% liczby ukraińskich uchodźców.

Wszeczhronnej pomocy Ukrainie i jej obywatelom uciekającym przed wojną udzieliło miasto Lublin. Według oficjalnych danych Urzędu Miasta 25 maja 2022 roku, szacuje się, że ponad 1,2 mln obywateli Ukrainy zatrzymało się tu przejazdem, zaś obecnie na terenie miasta przebywa ponad 68 tys. uchodźców.

Uczniowie z Ukrainy mogli kontynuować edukację w miejskich placówkach oświatowych. Przyjęci zostali do lubelskich przedszkoli i szkół podstawowych ogólnodostępnych w pobliżu miejsca zamieszkania, w przypadku szkół ponadpodstawowych — do placówek umożliwiających naukę zgodnie z rozpoczętym profilem kształcenia.

Placówki oświatowe w Lublinie od końca marca 2022 r. wspierały nowych uczniów przy zakupie podręczników, materiałów edukacyjnych i ćwiczeniowych. Zorganizowane zostały dodatkowe bezpłatne lekcje języka polskiego dla dzieci ukraińskich, które podjęły naukę w lubelskich szkołach, ale nie mówiły dobrze po polsku. Dla osób nieznających języka polskiego albo znających go na poziomie niewystarczającym do korzystania z nauki miasto i administracja szkół utworzyły oddziały przygotowawcze.

Według *Zasad organizacji oddziałów przygotowawczych*, zgodnie z Rozporządzeniem Ministerstwa Edukacji i Nauki, oddziały te przeznaczone są dla uczniów potrzebujących pilnej pomocy przy rozpoczęciu funkcjonowania w polskim systemie edukacji. Zajęcia w oddziałach przygotowawczych mają charakter integracyjny, ze szczególnym uwzględnieniem nauki języka polskiego. Kształcenie uczniów realizowane jest na podstawie szkolnych programów

nauczania oraz dostosowane pod względem treści nauczania, metod i form do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów w miarę możliwości organizacyjnych i kadrowych poszczególnych szkół. Lekcje prowadzone są przez nauczycieli przedmiotowych, którym może pomagać osoba mówiąca w języku kraju pochodzenia ucznia. Nauka języka polskiego w oddziałach przygotowawczych odbywa się według programu nauczania opracowanego na podstawie ramowego programu kursów języka polskiego dla cudzoziemców w wymiarze nie niższym niż 6 godzin tygodniowo. W ramach zajęć w oddziale przygotowawczym uczniowie uczą się komunikacji codziennej, słownictwa i terminologii z dyscyplin szkolnych, mają możliwość poznania kultury polskiej, wzięcia udziału w zajęciach tematycznych i integracyjnych.

Pod koniec marca 2022 r. władze Lublina podjęły wiele działań, które przyczyniły się do utworzenia oddziałów przygotowawczych. Takie oddziały uruchomiono w przy Szkole Podstawowej nr 7 im. ks. Jana Twardowskiego, Szkole Podstawowej nr 24 im. Partyzantów Lubelszczyzny, Szkole Podstawowej nr 34 im. Kornela Makuszyńskiego, Zespole Szkół Ogólnokształcących nr 4 im. Orłąt Polskich (Szkola Podstawowa nr 44), Państwowych Szkołach Budownictwa i Geodezji im. Hieronima Łopacińskiego (XI Liceum Ogólnokształcące) oraz Zespole Szkół Ekonomicznych im. A. i J. Vetterów (XVI Liceum Ogólnokształcące).

W ZSE im. A. i J. Vetterów z inicjatywy dyrektor Marzeny Modrzewskiej-Michalczyk tworzono oddziały przygotowawcze dla klas I i II liceum ogólnokształcącego, klas I–III technikum oraz szkoły branżowej I stopnia; oddziały przygotowawcze dla klas III i IV liceum ogólnokształcącego oraz klas III–V technikum. Dyrekcja szkoły zorganizowała wsparcie edukacyjno-pedagogiczne oraz psychologiczne, które sprzyjało szybszej adaptacji ukraińskich uczniów w szkole.

Od 21 marca 2022 r. w oddziale przygotowawczym przy ZSE im. A. i J. Vetterów w Lublinie naukę podjęło 50 uczniów z Ukrainy. Większość przybyła do Polski z terenów objętych działaniami wojennymi — z Mariupola, Nikopola, Mikołajowa, niektórym udało się wyjechać z czasowo okupowanych obwodów chersońskiego i donieckiego. Były to dzieci, które straciły przyjaciół, zostawiły w Ukrainie rodziców i nie rozumiały, dlaczego znajdują się w innym państwie. Marzyły o powrocie do domu, do przyjaciół, do swoich szkół i w związku z tym miały problemy z nauką i adaptacją do procesu edukacyjnego. Potrzebowały wsparcia psychologicznego i pomocy w przystosowaniu się do uczenia się.

Takich uczniów nie można było od razu „zanurzyć” w procesie edukacyjnym. Wymagali pomocy terapeutycznej, pomocy psychologa i pedagoga szkolnego. Konieczne było przeprowadzenie złożonego procesu adaptacji takich uczniów przy użyciu różnych metod, takich jak organizowanie zajęć rehabilita-

cji poznawczej, wspólnego oglądania filmów, zajęć sportowo-rekreacyjnych, warsztatów itp. Dzieci potrzebowały wykonywać dowolną czynność, podczas której mogły wyrazić siebie, zabrać głos lub po prostu się wybiegać. Nauczyciele zauważyli, że jeśli nie zrobią tego w procesie edukacyjnym, w klasie zaczną się konflikty i spadnie motywacja do nauki. Ponadto duża liczba uczniów była również przepracowana, ponieważ dzieci musiały równolegle uczyć się online w placówce edukacyjnej w Ukrainie.

By proces edukacyjny się powiódł oraz by zapobiec nieprzyjemnym sytuacjom, kadra pedagogiczna ZSE im. A. i J. Vetterów w Lublinie organizowała zajęcia integracyjne i różnorodne wydarzenia edukacyjne.

Przykładowo dzięki aktywnemu wsparciu władz miasta Lublin oraz dyrektora ZSE im. A. i J. Vetterów w Lublinie 25 marca 2022 r. zorganizowano dla dzieci z Ukrainy wycieczkę z przewodnikiem, podczas której uczniowie mieli okazję poznać historię miasta. Zwiedzili zamek lubelski, dawną rezydencję królewską i wieżę obronną wzniesioną w XII w. oraz kaplicę Trójcy Świętej. Została ona zbudowana w XIV w. w czasach panowania Kazimierza Wielkiego; z inicjatywy Władysława Jagiełły przed 1418 r. została ozdobiona malowidłami bizantyjskimi. Kaplica Trójcy Świętej jest jednym z najcenniejszych zabytków sztuki średniowiecznej w Polsce i w Europie. Doskonałe zespolenie gotyckiej architektury z bizantyjsko-ruską polichromią wnętrza czyni z niej zabytek unikatowy w skali międzynarodowej.

Podczas wycieczki wiele pracy wykonali asystenci klasowi. Są to nauczyciele, którzy dobrze posługują się językiem ukraińskim i polskim, pomagają uczniom zrozumieć nowy język, regulują klimat psychologiczny w klasie, dbają też o klimat psychologiczny w relacjach między rówieśnikami w szkole i przez pewien czas pełnią funkcję tłumacza, rzecznika i „ambasadora” ucznia — pośrednika między społeczeństwem a uczniem, między szkołą a uczniem. Do obowiązków asystenta należy pomoc dziecku w adaptacji do procesu edukacyjnego w polskiej szkole i polskich tradycji oraz w poznawaniu polskiej kultury. Umiejętności asystenta powinny obejmować elementy psychologii, wiedzę o tradycjach i kulturze kraju pochodzenia dziecka oraz o historii i mentalności mieszkańców Rzeczypospolitej Polskiej.

Wracając do tematu dotyczącego specyfiki edukacji dzieci ukraińskich w polskich szkołach, pragniemy podkreślić, że pracując z dziećmi ukraińskimi, które uczyły się w Zespole Szkół Ekonomicznych im. A. i J. Vetterów, w celu dostosowania ich do procesu edukacyjnego przeprowadzono zajęcia o różnej specyfice.

Wykładowcy Uniwersytetu Zarządzania Oświatą Narodowej Akademii Nauk Ukrainy dr Oksana Dubinina i dr Tetiana Burlajenko w formie hybrydowej, przy wsparciu Jarosławy Szewczuk, kierownika Wydziału Międzynarodowych Projektów Kulturalnych w Wydziale Kultury Urzędu Miasta Lublina, przeprowadziły

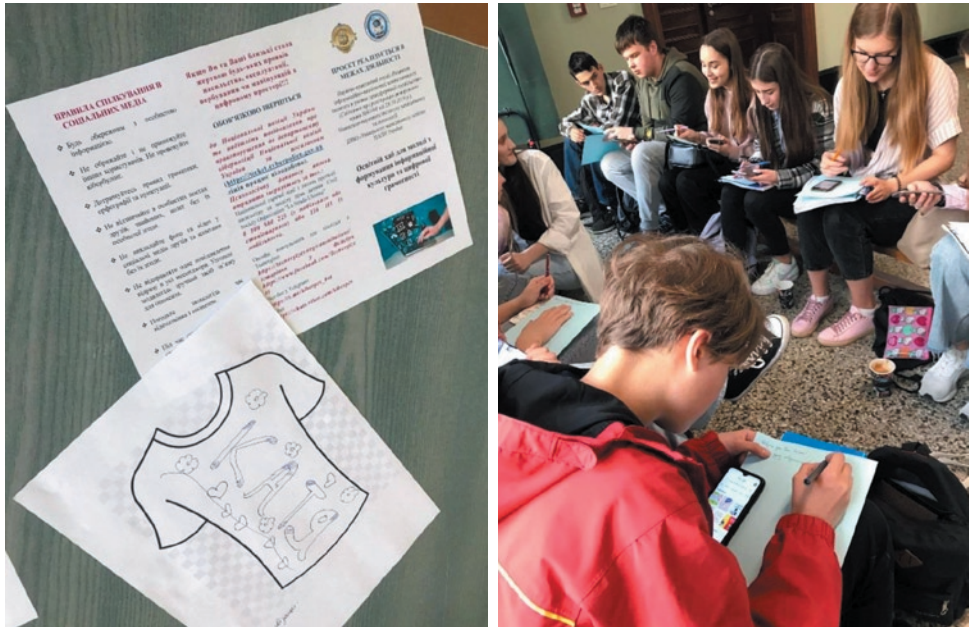
Ryc. 1. Zdjęcie z wycieczki po Lublinie z uczniami oddziału przygotowawczego przy ZSE im. A. i J. Vetterów

projekt „Edukacyjny HUB kształtowania kultury informacyjnej i alfabetyzacji cyfrowej”, którego celem było zdobycie przez uczniów nowej wiedzy i podstawowych umiejętności dotyczących środków bezpieczeństwa. Podczas zajęć uczniowie nauczyli się obsługi oprogramowania, które pomaga chronić urządzenia mobilne przed zainfekowaniem złośliwymi programami i ewentualną kradzieżą poufnych informacji.

Na podstawie wyników zajęć wspólnie z uczniami oddziału przygotowawczego ustaliliśmy 10 podstawowych zasad bezpiecznego korzystania z Internetu.

Aby przystosować do procesu edukacyjnego uczniów oddziałów przygotowawczych przy Zespole Szkół Ekonomicznych im. A. i J. Vetterów w Lublinie, w ramach kursu opracowanego przez dr. O. Dubinię dla uczniów (klasy 9–11 w ukraińskim systemie edukacji) odbyły się zajęcia integracyjne „STEM — szkoła budowania modułowego origami”. Kurs ten został opracowany i wdrożony w ramach eksperymentu „Zasady metodologiczne innowacyjnych praktyk edukacji naukowej w regionalnej sieci Centrum UNESCO Mała Akademia Nauk Ukrainy”. Podczas zajęć uczniowie opanowali różne techniki origami. „STEM — szkoła budowania modułowego origami” ma na celu rozwój zdolności twórczych i kształtowanie myślenia naukowego uczniów w procesie opanowywania różnych rodzajów twórczości technicznej; pogłębianie wiedzy matematycznej; kształtowanie umiejętności rozwiązywania zadań geometrycznych, problemów dowodzenia pól figur płaskich i twierdzeń matematycznych.

„STEM — szkoła budowania modułowego origami” dla uczniów klas 9–11 obejmuje 12 zajęć teoretycznych i praktycznych, podczas których zaleca się sto-

Ryc. 2. Zajęcia integracyjne „Edukacyjny HUB kształtowania kultury informacyjnej i alfabetyzacji cyfrowej”, prowadzone w formie hybrydowej przez O. Dubininę i T. Burlajenko dla uczniów oddziału przygotowawczego przy ZSE im. A. i J. Vetterów w Lublinie

sowanie tradycyjnych i innowacyjnych metod nauczania, w szczególności: konwersacji, wyjaśniania, demonstracji, analizy, kalejdoskopu kryterialnego, surfowania w internecie, gry-konkursu, samodzielnej pracy nad projektem naukowym. Wśród głównych efektów edukacyjnych kursu autorka (O. Dubinina) wyróżnia: wysoki poziom kształtowania kompetencji matematycznych; umiejętność rozwiązywania problemów geometrycznych i wyznaczania pól figur płaskich za pomocą trygonometrii; umiejętność pracy z narzędziami, przestrzeganie technik bezpieczeństwa; umiejętność pracy nad projektem badawczym i prezentacji jego wyników; umiejętność estetycznego zaprojektowania prac projektowych; umiejętność planowania realizacji indywidualnych i zbiorowych dzieł twórczych oraz prowadzenia analiz i introspekcji dotyczących jakości wykonania tych dzieł; umiejętność samodzielnego budowania prostych figur przy użyciu techniki Iris Folding itp.

Na podstawie wyników zajęć integracyjnych dr O. Dubinina stwierdziła (metodą obserwacji), że aktywizują one myślenie twórcze, naukowe i przestrzenne uczniów, rozwijają umiejętność wykonywania obliczeń, zdolności artystyczne i projektowe oraz umiejętności matematyczne.

Ponadto na podstawie analizy świadectw ukończenia roku szkolnego 2021/2022 stwierdzono, że u uczniów wzrósł poziom kompetencji matematycz-

nych (szybciej wykonywali złożone działania arytmetyczne; szybciej i lepiej pracowali z tekstami matematycznymi, szybciej znajdowali dodatkowe informacje edukacyjne i wykorzystywali je w nauce); ukształtowano wyobraźnię przestrzenną, umiejętność wykonywania konstrukcji przy użyciu narzędzi geometrycznych; ukształtowano na wystarczającym poziomie wiedzę o figurach geometrycznych na płaszczyźnie, ich właściwościach, a także umiejętności zastosowania zdobytej wiedzy w sytuacjach życiowych itp.

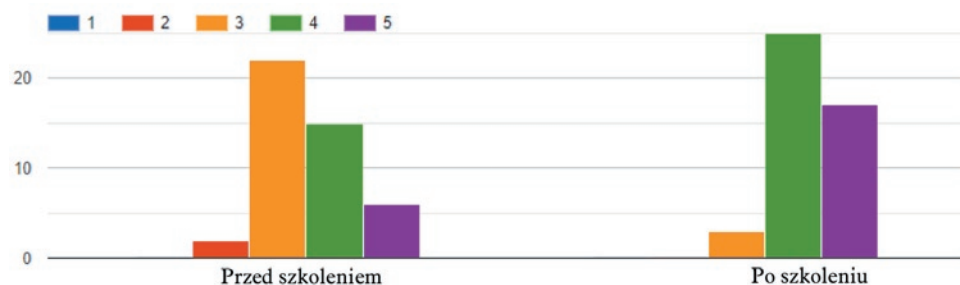
Kolejnym zadaniem było określenie poziomu kompetencji naukowych uczniów klas przygotowawczych Zespołu Szkół Ekonomicznych im. A. i J. Vetterów na podstawie zajęć integracyjnych kursu „STEM – szkoła budowania modułowego origami”.

Po przeprowadzeniu przez O. Dubinię ankiety wśród uczniów (45 respondentów), którzy uczestniczyli w „STEM — szkole budowania modułowego origami”, stwierdzono, że nastąpił wzrost zainteresowania zajęciami edukacyjnymi, naukami ścisłymi, poziomu znajomości teorii naukowych, umiejętności posługiwania się pojęciami naukowymi w mowie i piśmie, poziomu umiejętności badawczych, weryfikowania otrzymanych informacji na podstawie wiarygodnych źródeł, zrozumienia, do czego służy nauka i jak ją zastosować w życiu.

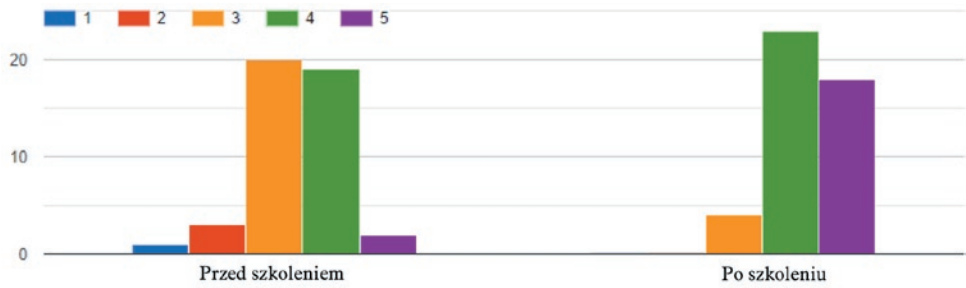
Poniżej przedstawiono wyniki obserwacji uczniów oddziałów przygotowawczych, którzy uczestniczyli w kursie „STEM — szkoła budowania modułowego origami” w celu określenia poziomu ich wiedzy naukowej na podstawie wyników badania.

Ryc. 3 pokazuje, że zainteresowanie uczniów nauką wzrosło. Zostali oni poproszeni o ocenę własnego zainteresowania naukami w skali 1–5. Odpowiedzi rozłożyły się w następujący sposób: na poziomie 3 (przed szkoleniem) — zdecydowało 20 respondentów, na poziomie 4 (po szkoleniu) — zdecydowało 23 respondentów, a na poziomie 5 — zdecydowało 18 respondentów.

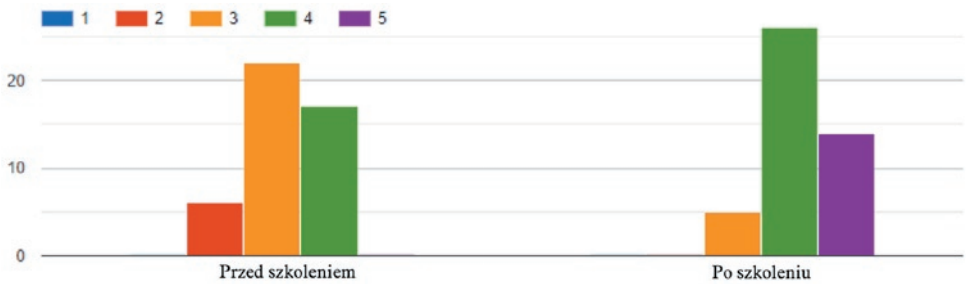
Ryciny 3–8 pokazują, że po zajęciach integracyjnych wzrósł poziom wiedzy naukowej wśród respondentów, w szczególności po realizacji kursu „STEM —

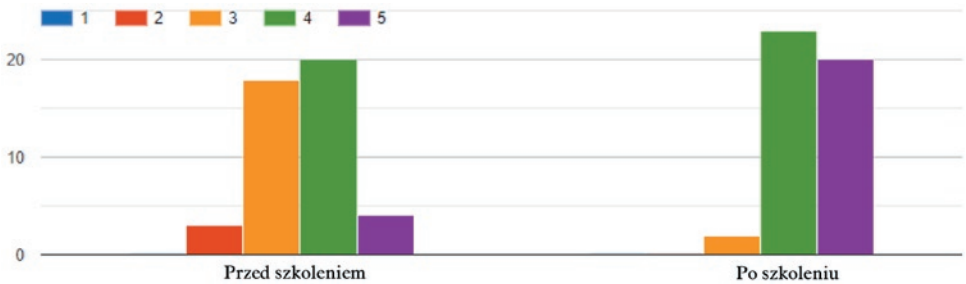
Ryc. 3. Moje zainteresowanie nauką. Wyniki obserwacji poziomu wiedzy naukowej uczniów oddziałów przygotowawczych, którzy uczestniczyli w kursie „STEM — szkoła budowania modułowego origami”

Ryc. 4. Moja umiejętność wykorzystania koncepcji naukowych w rozmowie z rówieśnikami. Wyniki obserwacji poziomu wiedzy naukowej uczniów oddziałów przygotowawczych, którzy uczestniczyli w kursie „STEM — szkoła budowania modułowego origami”

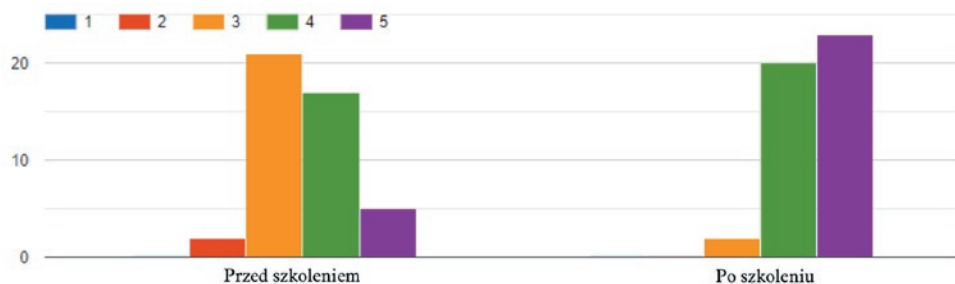

Ryc. 5. Moja znajomość teorii naukowych. Moja umiejętność wykorzystania koncepcji naukowych w rozmowie z rówieśnikami. Wyniki obserwacji poziomu wiedzy naukowej uczniów oddziałów przygotowawczych, którzy uczestniczyli w kursie „STEM — szkoła budowania modułowego origami”

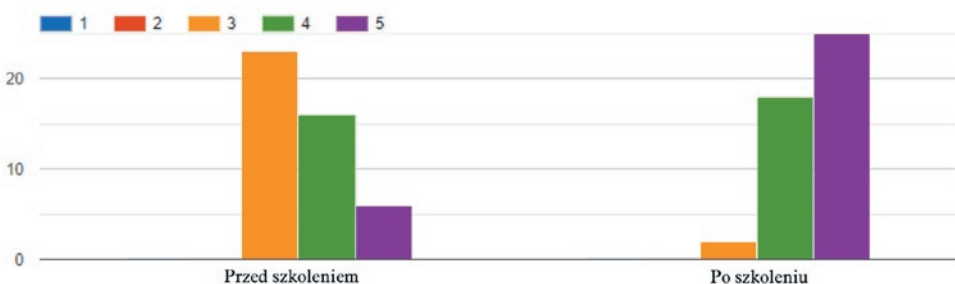

Ryc. 6. Moje umiejętności badawcze. Wyniki analizy poziomu wiedzy naukowej uczniów oddziałów przygotowawczych, którzy uczestniczyli w kursie „STEM — szkoła budowania modułowego origami”

szkoła budowania modułowego origami”. Wzrosło zainteresowanie uczniów zajęciami edukacyjnymi, naukami ścisłymi, wzrósł poziom znajomości teorii naukowych, umiejętności posługiwania się pojęciami naukowymi w rozmowie i piśmie, umiejętności badawczych, sprawdzania otrzymanych informacji na

Ryc. 7. Moje zrozumienie, do czego służy nauka i jak z niej korzystać. Wyniki analizy poziomu wiedzy naukowej uczniów oddziałów przygotowawczych, którzy uczestniczyli w kursie „STEM — szkoła budowania modułowego origami”

Ryc. 8. Umiejętności sprawdzania otrzymanych informacji z wykorzystaniem portali informacyjnych. Wyniki obserwacji poziomu wiedzy naukowej uczniów oddziałów przygotowawczych, którzy uczestniczyli w kursie „STEM — szkoła budowania modułowego origami”

podstawie wiarygodnych źródeł, poziom rozumienia, do czego służy nauka i jak ją zastosować w życiu.

Kolejnym przedsięwzięciem integracyjnym była organizacja rajdu „Poznaj Polskę — rowerowo” z udziałem ministra edukacji i nauki Przemysława Czarnka.

W rajdzie wzięło udział 120 uczniów (80 uczniów polskich i 40 uczniów z Ukrainy). Trasa liczyła ok. 25 km. Rajd rozpoczął się w Muzeum Zamojskich w Kozłowie i wiódł w kierunku Lasów Kozłowieckich, a następnie Szlakiem Kardynała Stefana Wyszyńskiego i zakończył się piknikiem w Parku Dźwięków w Dąbrówce. Podczas pikniku dla uczniów zorganizowano różne zabawy, konkursy i gry terenowe.

Z inicjatywy dyrektora ZSE im. A. i J. Vetterów w Lublinie Marzeny Modrzewskiej-Michalczyk dla uczniów oddziałów przygotowawczych zorganizowano uroczystości związane z zakończeniem roku szkolnego 2021/2022. Podczas uroczystości odczytano list z podziękowaniami dla pani dyrektor ZSE od Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy, podpisany osobiście przez

Ryc. 9. Uczniowie oddziału przygotowawczego przy Zespole Szkół Ekonomicznych im. A. i J. Veterów w Lublinie podczas rajdu „Poznaj Polskę — rowerowo” z udziałem ministra edukacji i nauki Przemysława Czarnka

prof. Nelię Nyczkało, która wyraziła wdzięczność za „nieoceniony wkład w rozwój i edukację ukraińskiej młodzieży, znaczący osobisty wkład w rozwój nauk pedagogicznych, twórczą pracę, tolerancję i poświęcenie, poziom profesjonalizmu i poświęcenia, dzięki którym społeczność pedagogiczna Ukrainy i ukraińscy uczniowie mają możliwość osiągnięcia znaczącego sukcesu w edukacji”.

Trzeba pamiętać, że dzieci wojny to nie tylko przesiedleńcy, migranci, którzy muszą przejść przez proces integracji i nauczyć się języka. To także osoby, które straciły rodziców, przyjaciół, domy, szkoły, a nawet całe życie. Kiedy przeprowadzają się do nowego kraju, napotykają wiele trudności, o których czasami nie mają nawet z kim porozmawiać. Dlatego też bardzo ważne jest wsparcie specjalistów, którzy pomogą im przezwyciężyć problemy psychologiczne, problemy z adaptacją społeczną i adaptacją do procesu edukacyjnego. Nauczycieli, którzy rozumieją całym sercem i duszą, że każde dziecko może dostać szansę na nowe życie — życie po wojnie.

Ryc.10. Odczytanie listu z podziękowaniami od Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy

Bibliografia

- Nawrocka, O. (2022). *Ditywijnny: Nawczannia ta intejracija maten'kych ukrajinciw*. „Nasze słowo”, №16. Elektronnyj resurs, <https://inpoland.net.pl/novosti/kultura/v-polskikh-shkolakh-vchit-sya-144-tisyachi-ukra%D1%97nskikh-ditejj/>
- Županin, R. (2022). *Informacijnyj portal Pol'szczi/Ukraiński portal w Polsce*. Inpoland.net.pl. Elektronnyj resurs, <https://nasze-slowo.pl/dity-vijny-navchannya-ta-integracziya-malenkyh-ukrayincziv/>
- Słowo i czyn. (2022). *Ombudsmenrozpowiw, skil'ky ukrajinciw wyjichalo za kordon iz 24 lutoho*. Słowo i diło. Analitycznyj portal, <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/01/novyna/polityka/ombudsmenrozpoviv-skilky-ukrayincziv-vyyixalo-kordon-24-lyutoho>